

Empirická studie

ADAMEC, P., SVOBODA, M. 2014. Postoje starších občanů v Jihomoravském kraji k dalšímu vzdělávání. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 4, č. 2, s. 54–78. ISSN 1804-526X. DOI: <http://dx.doi.org/10.11118/lifele2014040254>.

Příspěvek redakce obdržela: 5. 10. 2014.

Upravený příspěvek po recenzním řízení přijat k publikování: 26. 11. 2014.

POSTOJE STARŠÍCH OBČANŮ V JIHOMORAVSKÉM KRAJI K DALŠÍMU VZDĚLÁVÁNÍ

Petr Adamec, Marián Svoboda

Abstrakt: V příspěvku předkládáme výsledky sociologického průzkumu zaměřeného na identifikaci postojů starších občanů k dalšímu vzdělávání, který byl realizován v září roku 2010. Předmětem průzkumu byly též zkušenosti seniorů s dalším vzděláváním, jejich odhodlanost se dále vzdělávat, jakož i motivace a bariéry v dalším vzdělávání. Nedílnou součástí průzkumu bylo zároveň zjišťování preferencí seniorské populace v dalším vzdělávání a míry povědomí o tzv. univerzitách třetího věku. Výběrový soubor tvořili občané Jihomoravského kraje starší 55 let. Výsledky průzkumu, které jsou strukturovány podle sociálně-demografických znaků např. podle věku, pohlaví, dosaženého vzdělání apod., poskytují zajímavý pohled na postoje této cílové skupiny k jedné z aktivit, která přispívá ke zkvalitnění života.

Klíčová slova: další vzdělávání, postoje seniorů ke vzdělávání, motivace seniorů ke vzdělávání, zkušenosti seniorů s dalším vzděláváním, univerzity třetího věku

ATTITUDES OF ELDERLY PEOPLE IN THE SOUTH MORAVIAN REGION TO FURTHER EDUCATION

Abstract: This paper deals with the results of sociological survey focused on identification of the attitudes of elderly people to further education. The research was carried out in September 2010. Experience of elderly people with further education, their readiness (determination) for further education as well as their motivation and

barriers in further education were also subjects of this research. Detecting elderly population's awareness of universities of the third age and finding out their further education preferences were an integral part of the research. Research sample consisted of citizens over 55 years living in the South Moravian region. The survey results are structured by socio-demographic features e. g.: age, sex, educational attainment etc. and provide an interesting insight into the attitudes of the target group to one of the activities that contributes to improvement of their quality of life.

Key words: further education, elderly people's attitudes to further education, elderly people's motivation to further education, elderly people's experience with further education, universities of the third age

Cílem tohoto příspěvku je přiblížit prostřednictvím výsledků našeho průzkumu postoje jihomoravských seniorů k dalšímu (zájmovému) vzdělávání, tedy jedné z možností, jak smysluplně, aktivně a kvalitně naplňovat čas ve vyšším resp. postaktivním věku. Postoj chápeme pro účely našeho šetření jako vědeckou konstrukci, ke které přistupujeme intuitivně. Velký sociologický slovník (1996) definuje postoj jako relativně ustálený sklon jedince chovat se v určité situaci určitým způsobem, případně reagovat pozitivně nebo negativně na podněty s takovou situací spjaté. Některé definice (srov. Hartl, Hartlová, 2000) zdůrazňují vícesložkovost postoje – to, že se skládá jak z hodnocení, tak emočních pocitů, tak i způsobů jednání vůči objektu postoje, kterým je v tomto případě vzdělávání. Všechny tyto atributy jsme se snažili postihnout. Výsledky uvedené v příspěvku nebyly dosud nikde publikovány. Podrobnosti o účelu a motivech realizace tohoto šetření, včetně jeho metodologie, jsou popsány níže.

1 Východiska – demografický vývoj, aktivní stárnutí a kvalita života

„Jedním z nejpálčivějších problémů 21. století je stárnutí populace. Nejrychleji tento proces probíhá v Evropě, a nevyhne se tedy ani České republice. Podle projekce obyvatelstva Českého statistického úřadu bude u nás v roce 2020 cca 20,4 % občanů starších 65 let, v roce 2050 až 32 %“ (Základní, 2013). Zatímco v roce 2009 byl počet obyvatel Jihomoravského kraje podle Českého statistického úřadu 1 150 tis. osob a počet občanů starších 65 let 182 tis., v roce 2013 již bylo v téže kategorii evidováno 208 tis. osob při celkovém počtu 1 168 tis. obyvatel (Dlouhodobý, 2013).

Jedním z přístupů k řešení problematiky demografického stárnutí společnosti je prosazování konceptu aktivního stárnutí. Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) je aktivní stárnutí procesem optimalizace příležitostí pro

zdraví, participaci a bezpečí, zaměřeným na zvýšení kvality života v průběhu stárnutí. Aktivní stárnutí v pojetí tohoto dokumentu znamená plnohodnotné prožívání života i ve vyšším věku, odpovědný přístup ke zdraví, život v bezpečí a důstojnosti s možností účastnit se dění ve společnosti (Holczerová, Dvořáčková, 2013).

Koncept aktivního stárnutí je zároveň založen na přesvědčení, že lidský život se může v současnosti nejen prodlužovat, ale i zkvalitňovat (Haškovcová, 2010). Jak nás informuje Vaďurová (2005), kvalita života se jeví jako velmi obtížně definovatelná a tedy i náročná na metodologii měření. Kvalita života se podle ní stala klíčovou oblastí pro výzkumy zaměřující se na behaviorální a sociální oblast života seniorů. Každý člověk vnímá v průběhu svého života měnící se systém hodnot a potřeb. Život seniorů je ovlivněn řadou faktorů. Patří mezi ně zejména zdraví, životní styl, sociální prostředí, pracovní aktivita, hmotné zabezpečení, sociální služby, zdravotní péče, bydlení, vzdělávání, kulturní vyžití, etika ve společnosti apod. Nikoli na posledním místě je život seniorů ovlivňován sociálním začleněním jedince ve společnosti, jeho postavením a zakotvením v užší rodině a širším sociálním prostředí.

Dvořáčková (2012) pak připomíná, že člověk stárne ve společnosti – jde tím pádem i o záležitost veřejných činitelů a politiků. Problematika udržení kvality života seniorů je v současnosti obsahem mnoha národních i mezinárodních dokumentů, například *Mezinárodního akčního plánu pro problematiku stárnutí* (Vídeň, 1982), *Zásad OSN pro seniory* (1991), *Mezinárodního plánu stárnutí z II. světového shromáždění OSN o stárnutí* (Madrid, 2002). O ně se opírají dokumenty Vlády ČR, jako jsou Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003–2007, resp. *Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008–2012* a v neposlední řadě *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* (srov. Národní akční ..., 2012), v nichž najdeme i opatření na podporu k zajištění kvalitního a důstojného stárnutí a aktivní účasti seniorů na životě naší společnosti.

V rámci Evropského roku aktivního stárnutí 2012 vypracovalo Evropské centrum pro sociální politiku a výzkum (srov. European, 2014) žebříček srovnání kvality stárnutí v jednotlivých zemích Evropské unie. Tzv. index aktivního stárnutí (AAi) hodnotí úroveň a kvalitu života seniorů v jednotlivých členských státech. V rámci šetření se posuzovala jak účast seniorů na trhu práce, tak účast na společenských aktivitách, dostupnost potřebné péče, vzdělávání, úroveň životního prostředí z hlediska nezávislosti, zdraví a bezpečí. Jakkoli neznáme metodologii tohoto šetření, Česká republika zde obsadila přední místo mezi novými členskými zeměmi a se skóre 34,3 % se pohybuje mírně nad evropským průměrem. Z celkového počtu 27 zemí

zaujímá 12. příčku. Studie přinesla například tyto výsledky: V Evropské unii používá informační technologie průměrně 38 % seniorů, v České republice jich využívá tyto technologie 31 %, oproti tomu ve Švédsku 75 % a nejméně v Rumunsku 9 %. Sportovním aktivitám se v průměru věnuje přibližně každý desátý Evropan – senior (11 %), v České republice je to každý dvacátý (5 %). Nejlépe jsou na tom opět Švédsko (27 %), na druhém konci žebříčku skončilo Bulharsko (2 %). Zapojení do péče o potomky či vnuky – zde je na prvním místě v Evropské unii Itálie (54 %), v České republice tuto péči poskytuje 37 % seniorů, průměr Evropské unie činí 32 %. Nejméně seniorů se o své potomky či vnuky stará v sousedním Německu (18 %). U zapojení do politiky a veřejného života vede opět Švédsko (27 %), v České republice se k těmto aktivitám přihlásilo 12 % seniorů, což je také evropský průměr. Nejméně seniorů se těmto aktivitám věnuje ve Slovinsku (4 %). Celoživotnímu vzdělávání se v Evropské unii věnuje v průměru 5 % seniorů, Česká republika se této hodnotě se 4 % blíží, nejlépe si vedou v Dánsku (22 %), nejhůř naopak v Maďarsku (0,3 %) (Stárnutí, 2013).

Podle *Plánu aktivního stárnutí v městě Brně* (Plán, 2012), jemuž předcházelo rozsáhlé sociologické šetření, je míra ekonomického zapojení seniorů starších 60 let v Brně mezi 8–10 %. Z uvedeného průzkumu vyplývá, že senioři se účastní především kulturních a společenských akcí, výrazně méně sportovních nebo vzdělávacích akcí. Podle informací uvedených v tomto dokumentu se podíl osob účastnících se akcí s rostoucím věkem snižuje. Zájem o jednotlivé aktivity ovšem závisí také na jejich finanční náročnosti. Určitým nedostatkem je podle Plánu skutečnost, že nabídka aktivit je velmi roztržštěná a jejich propagace je spíše nesystémová – neexistuje žádný souhrnný přehled, v němž by si senior mohl vybrat aktivity, které jej zajímají. Senioři uvádějí, že důvodem pro případnou neúčast je nedostatek času a nezájem o konané akce; nedostatek financí není pro seniory hlavním problémem. S rostoucím věkem se překážkou stává také zdravotní stav a doprava. Nejčastěji postrádají akce, jichž se také nejvíce účastní, tj. kulturní a společenské. Dokument též konstatuje, že u vzdělávacích akcí mají zájem především o počítačové kurzy, univerzity třetího věku a jazykové kurzy. Většina seniorů se neúčastní akcí zaměřených specificky na seniory – téměř dvě třetiny seniorů se o ně nezajímají, zhruba čtvrtina o nich neví.

2 Vzdělávání jako jedna z cest ke zkvalitnění života seniorů

Jednou z možností jak aktivně a kvalitně trávit čas ve věku, kdy už člověk není ekonomicky aktivní, je bezesporu vzdělávání. Z hlediska členění dnes tak

často skloňovaného pojmu celoživotní vzdělávání na počáteční a další, se senioři zapojují zejména do vzdělávání dalšího – zájmového, mnohem méně se účastní profesního či občanského (srov. Palán, Langer, 2008). Na některých fakultách, zejména pedagogických či filozofických (např. na Univerzitě Palackého v Olomouci), se nedávno začala legitimizovat a konstitucionalizovat vědní disciplína s názvem gerontagogika/geragogika, která se zaměřuje právě na vzdělávání osob vyššího věku. Gerontagogiku v současnosti definujeme jako hraniční vědní disciplínu na pomezí andragogiky a gerontologie, jejímž cílem je dosažení, udržení, resp. znovuoobnovení určité kvality života ve stáří (Špatenková, 2013). Ve většině případů se dnes senioři účastní zájmového vzdělávání, jehož nabídka je v České republice poměrně široká. Typické příklady uvádíme v následujícím textu.

Vzdělávání seniorů plní mnoho funkcí, které se v průběhu času mění, resp. se doplňují a rozšiřují. K základním funkcím patří podle Livečky (1979) funkce preventivní (výchova ke stáří), anticipační (příprava na změny), rehabilitační (řešení neobvyklých situací), posilovací (udržování kontaktů). Další odborníci (srov. Petřková, Čornaničová, 2004; Bočková, 2000) k těmto funkcím přidávají např. funkce kompenzační, aktivizační, komunikační, relaxační, mezigenerační porozumění aj. Čornaničová (1998) též připomíná, že v současné době je možné reflektovat společenské trendy např. prostřednictvím edukace seniorů zaměřené na zdravý životní styl, dobrou praxi v zaměstnávání starších pracovníků, respektováním věkové periodizace při vzdělávání seniorů vzhledem k prodlužování délky života.

Mezi nejznámější možnosti vzdělávání pro seniory patří *Univerzity třetího věku* (dále U₃V), které lze označit za celosvětový fenomén. Vzhledem k ostatním institucím vzdělávání seniorů nabízejí U₃V jednoznačně nejobtížnější a nejnáročnější formy vzdělávacích aktivit. Jedná se o oficiálně uznané instituce nabízející svým klientům studium vysokoškolské úrovně. Výstupem však, vzhledem ke struktuře vzdělávacích aktivit, není získání akademického titulu, nýbrž potvrzení (osvědčení) o absolvování U₃V. Centrum výuky je však ve většině případů orientováno do krajských univerzitních měst, což seniory z ostatních oblastí do jisté míry znevýhodňuje.

Název Univerzita třetího věku poprvé v roce 1973 použil profesor Pierre Vellas na Fakultě práva a ekonomie (*Faculté de Droit et des Sciences Économiques*) Univerzity sociálních věd (*Université des Sciences Sociales*) ve francouzském Toulouse. Nabídl zde starším studentům sérii přednášek speciálně upravených pro jejich věk (Vavřín, 2010). Důvody pro toto vzdělávání, jeho název a zkušenosti pak podrobně přibližuje ve své monografii *L'Université du troisième âge* z roku 1974. Profesor Vellas v ní poukázal zejména na obrovský potenciál třetího věku, tedy periody po konci aktivní výdělečné činnosti

a před začátkem závislosti na pomoci okolí (tzv. čtvrtém věku), v životě člověka. Vzdělávání představuje jednu z kvalitních možností, jak tuto dobu využít. V současné době nabízí tuto formu vzdělávání v České republice 22 veřejných vysokých škol sdružených v Asociaci univerzit třetího věku ČR, na kterých se vzdělává necelých 40 tis. seniorů. To představuje cca 1,5–2 % seniorské populace v České republice (srov. Adamec, Kryštof, 2011, 2012).

K dalším možnostem pak patří zejména *Akademie třetího věku* (dále A3V). První z nich začaly vznikat již v 80. letech minulého století a jejich tradice je tak dokonce delší než u univerzit třetího věku (srov. Šipr, 2010). A3V jsou vhodnou alternativou pro ty seniory, jejichž bydliště se nachází mimo univerzitní města či regiony a kteří tak nemají přímý přístup k U3V. Typické je pro tyto instituce přizpůsobování a zaměření nabízených kurzů na potřeby dané oblasti a na individuální potřeby účastníků. Jejich obsahové zaměření se orientuje na potřeby, možnosti a podmínky dané lokality, obecně však lze sledovat několik širších oblastí, do nich se nabízená témata začleňují: medicínsko-gerontologická orientace, občanské a sociální vzdělávání, společensko-vědní cykly přednášek, „hobby aktivity“ (Petřková, Čornaničová, 2004).

Jednou z alternativ jsou i *Kluby aktivního stáří*. Tento typ institucí je svou strukturou i převládající zájmovou nabídkou velice podobný akademiím třetího věku. Stejně tak se jedná o organizace vznikající především v oblastech vzdálených od tradičních univerzitních center a usnadňující tak přístup ke vzdělávání těm seniorům, kteří tyto lokality obývají (Bočková, 2000). Od A3V se Kluby aktivního stáří liší především větší neformálností a primárním zaměřením na prohloubení sociálních vztahů. Zřizovateli Klubů aktivního stáří jsou nejčastěji orgány místní správy, domovy důchodců, charitativní organizace, podniky či Svaz důchodců ČR (Šerák, 2009).

Mezi možnosti vzdělávání seniorů v České republice lze zařadit také *Univerzity volného času*, které sice nejsou svou činností zaměřené pouze na seniory, ale senioři tvoří jejich častou klientelu. Univerzity volného času totiž svou věkovou variabilitou naplňují funkci podpory mezigeneračního porozumění a zmenšují tak propast mezi seniory a mladšími generacemi (Bočková, 2000). V souvislosti se vzděláváním seniorů je možné zmínit ještě nestátní a neziskové dobrovolnické sdružení *Život 90*, jehož hlavním cílem je prohlubování kvality života starších občanů. Fungování této organizace je založeno na aktivním zapojení dobrovolníků z řad seniorů, kteří pro ostatní účastníky organizují různé aktivity a zároveň v nich vystupují v roli lektorů (Šerák, 2009).

Kromě těchto nejčastěji seniory využívaných možností v České republice působí velké množství soukromých organizací i neziskových institucí, které

se v menší či větší míře v dalším vzdělávání seniorů angažují. V jejich nabídce se pak může objevit např. kulturně-osvětová činnost, programy pro volný čas, přednášky inovační povahy a mnoho dalších (Mühlpachr, 2009). Ačkoliv je vzdělávací nabídka zaměřená na seniory v České republice rozsáhlá, podle výzkumů byla účast věkové skupiny 60–65 let na neformálním vzdělávání v roce 2005 pouhých 12 % (Rabušicová, Rabušic, 2008). Jednotlivé druhy a formy vzdělávání seniorů se jistě od sebe liší v mnoha ohledech, určitě i v kvalitě. Některé podrobnější informace – např. o stavu a možnostech vzdělávání nebo dalšího kulturního vyžití seniorů obsahuje již výše zmíněný *Plán aktivního stárnutí ve městě Brně* (Plán, 2012).

3 Identifikace postojů seniorů v Jihomoravském kraji k dalšímu vzdělávání

3.1 Metodologie průzkumného šetření

Univerzita třetího věku Masarykovy univerzity (U3V MU) realizovala v roce 2010 ve spolupráci se společností AUGUR Consulting s. r. o. sociologický průzkum mezi občany staršími 55 let žijícími v Jihomoravském kraji. Cílem průzkumu, který by se dal nazvat i marketingovým, bylo identifikovat postoje starších občanů k dalšímu (zájmovému) vzdělávání se zvláštním zřetelem na Univerzity třetího věku. Jedním z motivů pro realizaci tohoto druhu šetření byl zájem zjistit, zda výsledky interních šetření realizovaných mezi posluchači U3V MU budou korespondovat s výsledky šetření realizovaného mezi těmi obyvateli Jihomoravského kraje, kteří tvoří cílovou skupinu U3V MU. Mimo jiné jsme zaznamenali i meziroční nárůst počtu posluchačů – zatímco v akademickém roce 2001/2002 bylo na U3V MU evidováno cca 400 osob, v akademickém roce 2008/2009 to bylo již téměř 1,7 tis.

Pro postihnutí dané problematiky bylo využito dotazníku (kvantitativní přístup) distribuovaného respondentům prostřednictvím osobního kontaktu školenými tazateli. Dotazník obsahoval po pilotní fázi celkem 100 zjišťovacích znaků tvořených uzavřenými (výběrové, výčtové, dichotomické, trichotomické, škálové) a otevřenými otázkami. Vybrané otázky byly tzv. filtrační, aby umožnily rychlejší postup tazatele při vyplňování. Jednotlivé položky dotazníku byly zaměřeny na obecné postoje seniorů ke vzdělávání, zkušenosti s dalším vzděláváním (včetně profesního), motivaci k dalšímu vzdělávání a konkrétní vzdělávací potřeby, důvody nezájmu o další vzdělávání, bariéry v dalším vzdělávání, organizační aspekty dalšího vzdělávání (rozsah, délka) a sociodemografické znaky.

Při výběru vzorku respondentů byla využita metoda kvótního výběru. Kvótními znaky byl věk (55+) a místo trvalého bydliště seniora (Jihomoravský

kraj). Způsob výběru respondentů byl náhodný s využitím kvót a screeningu v úvodu dotazování. Oporou výběru byly údaje o demografických, sociálních a ekonomických tendencích vývoje v Jihomoravském kraji z Českého statistického úřadu. Plánovaný rozsah výběrového souboru byl v počátku stanoven na 500 osob, celkový počet respondentů pak činil 418. Celkem se na sběru dat (dotazování) podílelo 30 terénních pracovníků (tazatelů), kteří prošli vstupním instruktážním školením. Po ukončení dotazování měli respondenti možnost vyplnit slosovateľný kupón o ceny, čímž byla podpořena návratnost. Vysoký počet tazatelů přispěl k minimalizaci výběrové chyby. Výzkum se uskutečnil v termínu od 5. do 20. 9. 2010.

Získaná data, která prošla vstupní i logickou kontrolou, byla zpracována v software pro hromadnou analýzu statistických dat IBM SPSS Statistics. V rámci interpretace byly při deskripci zjištěných údajů odpovědi na jednotlivé indikátory kategorizovány, jejich absolutní a relativní četnosti pak byly zpracovány do podoby tabulek a grafů. Následující kvantifikace mohou sloužit jako inspirace a podklad pro doplňkové korelace a analýzy, které dosud nebyly z časových důvodů zpracovány.

3.2 *Struktura výběrového souboru a deskriptivní statistika vybraných znaků*

V tabulkách 1–4 jsou uvedeny sociodemografické znaky, povolání, přístup k počítači a internetu a volnočasové aktivity respondentů. Průzkumu se zúčastnilo 40,7 % mužů a 59,3 % žen. Ve věku do 65 let bylo ve výzkumu zastoupeno 54,5 % respondentů, ve věku 66–75 bylo 36,2 % a osob starších 75 let bylo 7,9 %. Z dalších významných charakteristik výběrového souboru lze uvést, že nejvíce respondentů mělo ukončeno střední vzdělání s maturitou (36,4 %). V Brně bydlelo 56,2 % respondentů, kdežto 42,6 % respondentů mělo bydliště mimo Brno. Nejvíce respondentů vykonávalo manuální (dělnické) povolání (31,8 %), následovala povolání v administrativě (19,6 %), učitelská, lékařská, vědecká, výzkumná, právní aj. povolání (13,4 %). Téměř polovina respondentů (48,1 %) má doma, v zaměstnání či jinde přístup k počítači i internetu. Na druhou stranu 42,8 % respondentů přístup k počítači nemá. Zajímavé jsou rovněž informace o způsobech trávení volného času respondentů (tabulka 4).

4 **Poznatky z průzkumného šetření**

4.1 *Obecný postoj seniorů k dalšímu vzdělávání*

Více než tři pětiny respondentů v seniorském věku, kteří pobírají starobní důchod, se domnívaly, že vzdělávání je pro seniory rozhodně užitečné (24,6 %)

Tabulka 1a
Sociodemografické znaky respondentů

Kategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
<i>Pohlaví</i>		
Muž	170	40,7
Žena	248	59,3
Celkem	418	100,0
<i>Věk</i>		
Do 65 let	228	54,5
Od 66 let do 75 let	151	36,2
76 let a více let	33	7,9
Neodpovědělo	6	1,4
Celkem	418	100,0
<i>Nejvyšší ukončené vzdělání</i>		
Nedokončené a dokončené základní vzdělání	30	7,2
Středoškolské vzdělání bez maturity, vyučen/a	135	32,3
Středoškolské vzdělání s maturitou	152	36,4
Vyšší odborné, vysokoškolské vzdělání	94	22,5
Neodpovědělo	7	1,7
Celkem	418	100,0
<i>Bydliště v Brně</i>		
Ano	235	56,2
Ne	178	42,6
Neodpovědělo	5	1,2
Celkem	418	100,0

nebo spíše užitečné (35,6 %). Pouze třetina respondentů další vzdělávání v seniorském věku za užitečné nepokládá (33,0 %). V kategorii jiná odpověď (6,7 %) respondenti uvedli např.: *nevím; rozhodně ano, ale především pro ženy; jak pro koho; užitečné pro ty, kteří jsou sami a potřebují kontakt s lidmi; záleží na každém jednotlivě* apod. (obrázek 1).

Tabulka 5 rekapituluje odpovědi respondentů na uzavřenou otázku, zdali považují různé formy dalšího vzdělávání v seniorském věku za užitečné, nebo zbytečné. Odpovědi jsou v uvedené tabulce strukturovány na základě sociodemografických znaků. Respondenti, kteří uvedli, že vzdělávání v seni-

Tabulka 1b

Sociodemografické znaky respondentů – vzdálenost bydliště od Brna (u respondentů, kteří nebydlí v Brně)

Vzdálenost bydliště od Brna	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Relativní četnost z celku (v %)
do 20 kilometrů	67	37,6	16,0
Od 21 do 40 kilometrů	34	19,1	8,1
Od 41 do 60 kilometrů	25	14,0	6,0
61 a více kilometrů	50	28,1	12,0
Neví, neodpovědělo	2	1,1	0,5
Celkem	178	100,0	42,6

orském věku je rozhodně nebo spíše zbytečné (33,0 %), měli dále zdůvodnit svůj názor. Ve více než dvou třetinách odpovědí (68,5 %) senioři uvedli, že vzdělávání se v seniorském věku považují za zbytečné, jelikož je podle nich v tomto věku neužitečné a neuplatnitelné – seniorovi se dalším vzděláváním neotevírou již žádné nové možnosti na pracovním trhu. Ve výrazně menším podílu odpovědí (9,5 %) senioři uvedli touhu po klidu a volnočasových aktivitách. Dalším, i když ne podstatným důvodem se jeví také finanční a časová náročnost dalšího vzdělávání (7,9 %).

Respondenti, kteří vyjádřili kladný postoj k dalšímu vzdělávání, byli požádáni, aby uvedli, z jakých informačních zdrojů čerpají nebo by čerpali informace o nabídce dalšího vzdělávání pro seniory. Jejich odpovědi jsou shrnuty v tabulce 6. Nejvíce respondentů čerpá nebo by čerpalo informace z internetu (37,3 %), dále z novin, časopisů a propagačních materiálů (19,0 %) nebo by je získali od svých známých a přátel (16,3 %).

4.2 Zapojení seniorů do dalšího vzdělávání a jejich preference

Tabulky 7–8 ukazují, do jaké míry se respondenti aktivně zapojovali do dalšího vzdělávání jak během svého ekonomicky aktivního života, tak následně v důchodovém věku. V minulosti, při zaměstnání ze své vlastní iniciativy se nějaké formy dalšího vzdělávání účastnila více než polovina dotázaných (53,3 %). V důchodovém věku se nějakým způsobem dále vzdělávala více než pětina respondentů (20,8 %). Téměř čtyři pětiny seniorů (77,5 %) se však v seniorském věku žádným způsobem nevzdělávaly (tj. neabsolvovaly žádný vzdělávací kurz, přednášku, seminář či jinou formu dalšího vzdělávání).

Tabulka za

Povolání respondentů

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
<i>Jaké bylo Vaše pracovní zařazení před odchodem do starobního důchodu?</i>		
Manuální pracovník (dělník)	133	31,8
Administrativní pracovník	82	19,6
Řídící pracovník	52	12,4
Učitel, lékař, vědecký a výzkumný pracovník, právník apod.	56	13,4
Podnikatel, živnostník	17	4,1
Specifická povolání: voják, hasič, policista, žurnalista apod.	14	3,3
Jiné povolání nebo postavení	37	8,9
Invalidní důchodce	16	3,8
Nezaměstnaný	7	1,7
Neodpovědělo	4	1,0
Celkem	418	100,0
<i>Máte i v současné době stálé placené zaměstnání?</i>		
Ano	97	23,2
Ne	318	76,1
Neodpovědělo	3	0,7
Celkem	418	100,0

Tabulka 2b

Struktura respondentů, kteří uvedli, že mají zaměstnání

	Pohlaví		Věk				Vzdělání			Bydliště v Brně	
	Muž	Žena	do 60 let	61–65 let	66–70 let	71 a více let	ZŠ	SŠ	VŠ	Ano	Ne
<i>N</i>	43	54	20	53	19	5	6	58	33	70	27
<i>%</i>	44,3	55,7	20,6	54,6	19,6	5,2	6,2	59,8	34,0	72,2	27,8

Senioři, kteří uvedli, že se v seniorském věku vzdělávají nebo vzdělávali, měli konkrétně uvést, jakou formu vzdělávání, jaký obor a délku vzdělávání preferují. V případech, že se občané dále v seniorském věku vzdělávali nebo stále vzdělávají, má toto vzdělávání ve většině případů preferovanou formu

Tabulka 3

Přístup respondentů k počítači a internetu

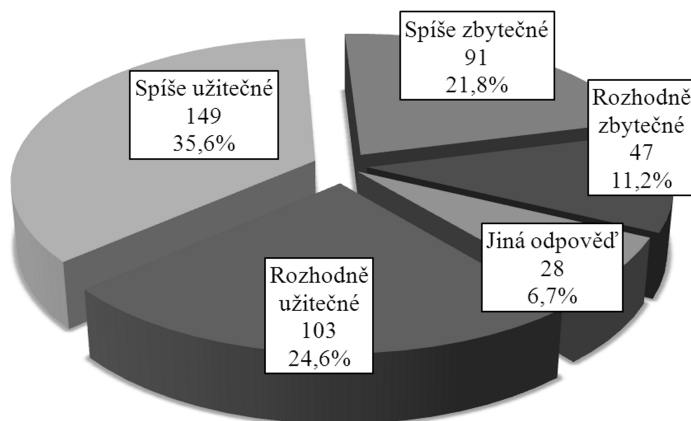
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
<i>Máte doma, v zaměstnání nebo jinde přístup k PC a internetu?</i>		
Ano, ale pouze k PC	34	8,1
Ano, k PC i internetu	201	48,1
Ne, nemám	179	42,8
Neodpovědělo	4	1,0
Celkem	418	100,0
<i>Na jaké úrovni případně zvládáte práci na PC?</i>		
Nízká úroveň	295	70,6
Střední úroveň	102	24,4
Vysoká úroveň	15	3,6
Neodpovědělo	6	1,4
Celkem	418	100,0

Tabulka 4

Volnočasové aktivity respondentů – odpovědi na otázku: „Jak často navštěvujete...?“

Odpovědi	Pravidelně, často		Ojedinele, občas		Vůbec		Neuve- deno		Celkem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Svou rodinu	300	71,8	85	20,3	20	4,8	13	3,1	418	100,0
Své přátele, známé	218	52,2	174	41,6	15	3,6	11	2,6	418	100,0
Knihovnu	77	18,4	133	31,8	196	46,9	12	2,9	418	100,0
Jiná kulturní vystoupení	65	15,6	234	56,0	115	27,5	4	1,0	418	100,0
Zájmové spolky	53	12,7	142	34,0	216	51,7	7	1,7	418	100,0
Divadlo	51	12,2	206	49,3	156	37,3	5	1,2	418	100,0
Sportovní zápasy	23	5,5	132	31,6	253	60,5	10	2,4	418	100,0
Kino	12	2,9	129	30,9	270	64,6	7	1,7	418	100,0

kurzu (51,3 %). Preferovaná délka vzdělávání se pohybuje od jednoho měsíce do jednoho roku (46,4 %). Senioři nejčastěji preferují vzdělávání, které je zaměřeno na práci na počítači (21,8 %), rozvoj cizích jazyků – zejména v angličtině nebo němčině (15,4 %), preferovány jsou rovněž obory medicína, zdravý životní styl a výživa (15,4 %). Do kategorie jiné zaměření vzdělá-

Obrázek 1. Považujete Vy osobně různé formy dalšího vzdělávání v seniorském věku za užitečné, nebo zbytečné?

vání (21,8 %) jsou zařazeny odpovědi, jejichž zaznamenané četnosti jsou statisticky nevýznamné. Do této kategorie patří např. turistika, cestování, všeobecné zaměření, bezpečnost na pracovišti, ISO atd. Podrobnější výsledky jsou uvedeny v tabulce 9. Zda jde v těchto případech o vzdělávání zájmové či profesní, nebylo předmětem dotazování.

Pouze čtvrtina dotázaných seniorů (26,3 %) uvedla, že zvažuje možnost dalšího vzdělávání v důchodovém věku. Více než dvě třetiny seniorů (67,2 %) nezvažují, že by se v důchodovém věku dále vzdělávali. V kategorii jiná odpověď (6,5 %) respondenti uvedli např.: *nevím; nejsem v tuto chvíli rozhodnut/a; momentálně ne; chci si odpočinout a dělat věci, na které jsem neměl čas* apod. (obrázek 2).

Tabulka 10 dokumentuje odpovědi respondentů na otázku, zdali zvažují případnou možnost dalšího vzdělávání podle sociodemografických znaků (pohlaví, věk, vzdělání, počítačová gramotnost, ekonomická aktivita a vzdálenost bydliště od Brna). Respondenti, kteří uvedli, že rozhodně nebo spíše nezvažují možnost dalšího vzdělávání v seniorském věku ($n = 281$; 67,2 %), měli uvést důvody, které je k tomuto rozhodnutí vedly (obrázek 3). Další vzdělávání respondenti nezvažují především proto, že nedisponují dostatkem finančních prostředků pro pokrytí nákladů spojených se vzděláváním (64,4 %) a také že nevidí důvod, proč by se měli dále vzdělávat. Mezi další důvody, které uvedli, patří nutnost dojíždět (50,4 %) a nedostatek času, aktivity v domácnosti (59,2 %) a volnočasové aktivity (55,7 %). Významným se jeví také nedostatek elánu, motivace a zájmu seniorů o vzdělávání (55,1 %). Mezi

Tabulka 5

Považujete Vy osobně různé formy dalšího vzdělávání v seniorském věku za užitečné, nebo zbytečné?

Odpovědi (Odpovědi byly kategorizovány.)		Užitečné		Zbytečné		Neví/neodpověděli		Celkem	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Pohlaví	Muž	97	57,1	65	38,2	8	4,7	170	100,0
	Žena	160	64,5	73	29,4	15	6,0	248	100,0
Věk	Do 64 let	121	65,1	57	30,6	8	4,3	186	100,0
	65–70 let	92	58,2	55	34,8	11	7,0	158	100,0
	71 let a více	35	51,5	24	35,3	9	13,2	68	100,0
Vzdělání	Bez/s ZŠ, SŠ bez maturity	53	32,1	98	59,4	14	8,5	165	100,0
	SŠ s maturitou	116	76,3	26	17,1	10	6,6	152	100,0
	Vysokoškolské	79	84,0	13	13,8	2	2,1	94	100,0
Počítačová gramotnost	Nízká	151	52,1	119	41,0	20	6,9	290	100,0
	Střední	85	83,3	14	13,7	3	2,9	102	100,0
	Vysoká	13	86,7	2	13,3	0	0,0	15	100,0
Ekonomická aktivita	Pracující	72	74,2	22	22,7	3	3,1	97	100,0
	Nepracující	182	57,2	116	36,5	20	6,3	318	100,0
Vzdálenost bydliště od Brna	Brno	138	58,7	76	32,3	21	8,9	235	100,0
	Do 20 km	48	71,6	17	25,4	2	3,0	67	100,0
	21 až 40 km	20	58,8	13	38,2	1	2,9	34	100,0
	41 a více km	42	56,0	29	38,7	4	5,3	75	100,0

další důvody, které brání dalšímu vzdělávání seniorů, patří např.: *stále ještě pracuji; chci mít svůj klid; odpočívat a věnovat se svým koníčkům a zálibám; nechci se už učit*. Dále senioři uvedli, že jsou již na vzdělávání staří, nebo že se raději vzdělávají sami.

4.3 Postoje respondentů k Univerzitám třetího věku

Bylo zjištěno, že více než dvě třetiny dotázaných seniorů a seniorek (70,6 %) se již někdy setkaly s termínem Univerzita třetího věku. Devět z deseti dotázaných seniorů (90,6 %) nenavštěvovalo, ani v současnosti nenavštěvuje U₃V. Pouze necelá desetina respondentů (9,4 %) uvedla, že se tohoto typu vzdělávání účastnila. Případný zájem o vzdělávání na U₃V by měla více než

Tabulka 6

Z jakých informačních zdrojů čerpáte nebo byste čerpal/a informace o nabídce dalšího vzdělávání pro seniory?

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Internet	94	37,3
Noviny, časopisy, propagační materiály	48	19,0
Známi, přátelé	41	16,3
Osobní návštěva, telefonát	31	12,3
Televize, rozhlas	24	9,5
Neví, neodpovědělo	14	5,6
Celkem	252	100,0

Tabulka 7

Absolvoval/a jste v minulosti při zaměstnání ze své vlastní iniciativy nějaké formy dalšího vzdělávání?

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano	223	53,3
Ne	164	39,2
Neodpovědělo	31	7,4
Celkem	418	100,0

pětina dotázaných (21,5 %). Téměř tři pětiny respondentů (58,4 %) uvedly, že by zájem o vzdělávání tohoto typu neměly.

Odpovědi na uzavřenou otázku týkající se zájmu respondentů o vzdělávání na U3V jsou patrné z obrázku 4. O vzdělávání na U3V by mělo zájem 21,5 %

Tabulka 8

Absolvujete v současnosti nebo jste absolvoval/a v důchodovém věku nějaký vzdělávací kurz, přednášku, seminář či jinou formu dalšího vzdělávání?

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano	87	20,8
Ne	324	77,5
Neodpovědělo	7	1,7
Celkem	418	100,0

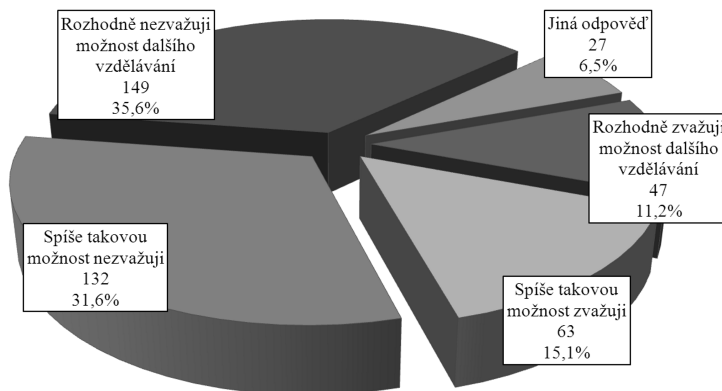
Tabulka 9

Obecně preferované formy, obory a délka vzdělávání respondentů

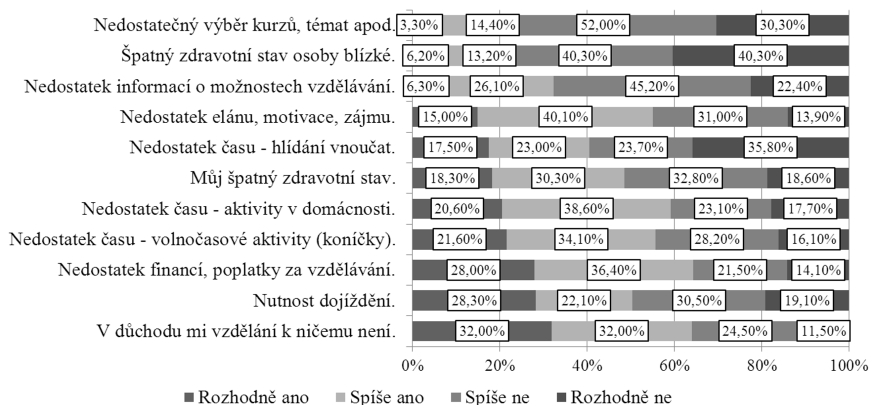
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
<i>Preferované formy vzdělávání</i>		
Kurzy	45	51,3
Jednorázové přednášky či semináře	25	28,7
Vysokoškolský typ vzdělávání (U3V)	15	17,5
Samostudium	2	2,5
Celkem	87	100,0
<i>Preferované obory vzdělávání</i>		
Práce na počítači a informatika	19	21,8
Cizí jazyky (anglický a německý jazyk)	13	15,4
Medicína, zdravý životní styl a výživa	13	15,4
Ekonomie a účetnictví	7	7,7
Teologie	6	6,4
Technické obory	6	6,4
Sociálně vědní obory	4	5,1
Jiné zaměření vzdělávání	19	21,8
Celkem	87	100,0
<i>Preferovaná délka vzdělávání</i>		
Od jednoho měsíce do jednoho roku	40	46,4
Více než jeden rok	24	27,5
Do jednoho měsíce	23	26,1
Celkem	87	100,0

respondentů, zájem by naopak nemělo 58,4 % respondentů a 20,1 % respondentů neví nebo neodpovědělo. Odpovědi podle vybraných demografických znaků jsou součástí Tabulky 11. Zajímavé je zjištění, že o vzdělávání na U3V mají zájem tři čtvrtiny žen (75,6 %), ale pouze jedna čtvrtina mužů (24,4 %).

Hlavní důvod, proč senioři mají anebo nemají zájem o vzdělávání vysokoškolského typu (U3V), spočívá obecně v hodnotě vzdělávání pro tuto skupinu obyvatel. Na vzdělávání v seniorském věku bylo ve více než čtvrtině odpovědi (29,8 %) nahlíženo jako na zbytečné, nepřínosné a nepotřebné. Struktura respondentů a jejich odpovědi se v tomto případě téměř kryjí s předchozími odpověďmi na obecnou otázku zjišťující ochotu k dalšímu vzdělávání.

Obrázek 2. Zvažujete nebo nezvažujete Vy osobně případnou možnost dalšího vzdělávání v seniorském věku?

Pozn.: Na tuto otázku odpovědělo 67,2 % respondentů. Na jednotlivé položky odpovědělo průměrně 97,5 % z 281 osob.

Obrázek 3. Z jakých důvodů nezvažujete možnost dalšího vzdělávání v seniorském věku?

Senioři konstatovali, jak bylo zmíněno, že vzdělání v jejich věku již k ničemu není a že jim nic nepřinese. Druhý významný důvod, proč se senioři nechtějí dále vzdělávat v U3V, je spojen s jejich časovou vytížeností (17,5 %). Senioři jsou zaneprázdněni svými povinnostmi v domácnosti, na zahradě, koníčky a rodinou. Dalšími důvody nezájmu jsou např. *touha věnovat se svým zálibám a koníčkům namísto vzdělávání se* (10,5 %) a *nedostatek finančních prostředků*

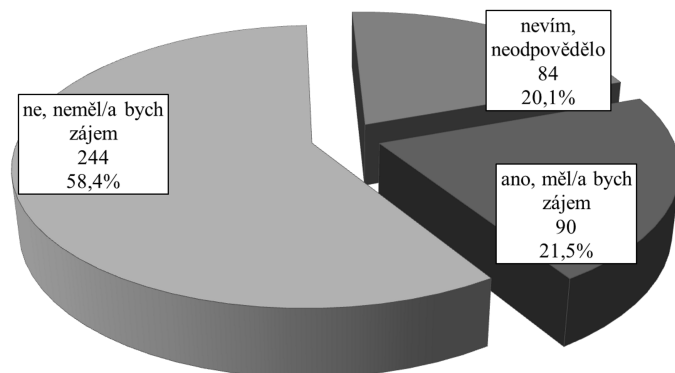
Tabulka 10

Zvažujete nebo nezvažujete Vy osobně případnou možnost dalšího vzdělávání v seniorském věku?

Odpovědi (Odpovědi byly kategorizovány.)		Zvažují		Nezvažují		Neví/neodpověděli		Celkem	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Pohlaví	Muž	33	19,4	129	75,9	8	4,7	170	100,0
	Žena	77	31,0	152	61,3	19	7,7	248	100,0
Věk	Do 64 let	64	35,2	109	59,9	9	4,9	182	100,0
	65–70 let	38	23,8	106	66,3	16	10,0	160	100,0
	71 let a více	5	7,1	63	90,0	2	2,9	70	100,0
Vzdělání	Bez/s ZŠ, SŠ bez maturity	17	10,3	142	86,1	6	3,6	165	100,0
	SŠ s maturitou	50	32,9	91	59,9	11	7,2	152	100,0
	Vysokoškolské	42	45,2	42	45,2	9	9,7	93	100,0
Počítačová gramotnost	Nízká	53	18,0	223	75,9	18	6,1	294	100,0
	Střední	44	43,6	51	50,5	6	5,9	101	100,0
	Vysoká	12	80,0	3	20,0	0	0,0	15	100,0
Ekonomická aktivita	Pracující	47	48,5	44	45,4	6	6,2	97	100,0
	Nepracující	63	19,8	234	73,6	21	6,6	318	100,0
Vzdálenost bydliště od Brna	Brno	73	31,1	146	62,1	16	6,8	235	100,0
	Do 20 km	21	31,3	41	61,2	5	7,5	67	100,0
	21 až 40 km	5	14,7	29	85,3	0	0,0	34	100,0
	41 a více km	9	12,0	61	81,3	5	6,7	75	100,0

k uhrazení poplatků spojených se vzděláváním (9,6 %) a nutnost dojíždění (6,3 %).

Senioři, kteří vyjádřili zájem o další vzdělávání na U3V nebo nebyli rozhodnuti, uvedli, že nejsilnějšími motivy ke vzdělávání na U3V by byl široký výběr kurzů, přednášek, seminářů apod., dále pak kvalita přednášejících, bezplatné vzdělávání anebo pozitivní reference a zkušenosti někoho známého, který již U3V absolvoval. Zajímavým poznatkem je, že více než polovina dotázaných seniorů by nebyla motivována k dalšímu vzdělávání možnostmi k zisku osvědčení (diplomu) nebo možnostmi vzdělávat se s podporou informačních technologií (e-learning) (obrázek 5). Senioři, kteří projevují zájem o další vzdělání typu U3V, by si chtěli rozšířit své znalosti, dovednosti a vědomosti nejčastěji v humanitních oborech (38 %). Zájem o další obory dokumentuje tabulka 12.

Obrázek 4. Měl/a byste případně zájem o vzdělávání na Univerzitě třetího věku?

V části zaměřené na preference v organizaci vzdělávání na U₃V by senioři, kteří vyjádřili souhlas se zájmem o toto vzdělávání (100 osob), považovali za ideální znát harmonogram několik měsíců před začátkem semestru – 18 % by ideálně chtělo mít harmonogram 6 měsíců dopředu, více než třetina seniorů (35 %) by za ideální dobu pokládala 3 měsíce před začátkem vzdělávacího cyklu. Preference intenzity výuky se mezi případnými zájemci o vzdělávání na U₃V velmi liší. Maximálně dvě hodiny týdně by preferovala pětina respondentů (20, 6 %), ovšem od desíti do dvaceti hodin týdně by vyhovovalo 15,4 % seniorů. Průměrně byli respondenti-zájemci připraveni studovat v průměru 6 hodin týdně. Pro návštěvu univerzity za účelem získání informací o možnostech vzdělávání se jeví jako přijatelnější odpolední doba, pro kterou se vyslovila téměř polovina seniorů (45,3 %), dopolední hodiny by vyhovovaly 31,6 % respondentů.

Dotázaní senioři výrazně neupřednostňovali denní ani roční dobu, v níž by vzdělávání probíhalo. Za další vzdělávání v seniorském věku jsou respondenti připraveni platit, ale pouze částečně. Nejčastěji (asi z jedné třetiny) respondenti čerpali (nebo by rádi čerpali) informace o nabídce dalšího vzdělávání z internetu, dále pak zprostředkovaně od známých, přátel a členů rodiny, nebo z osobního, případně telefonického kontaktu přímo s pracovníky vzdělávací instituce. Naproti tomu jen malá část dotázaných čerpá informace o možnostech dalšího vzdělávání z novin, časopisů, brožur a informačních letáků.

Tabulka 11

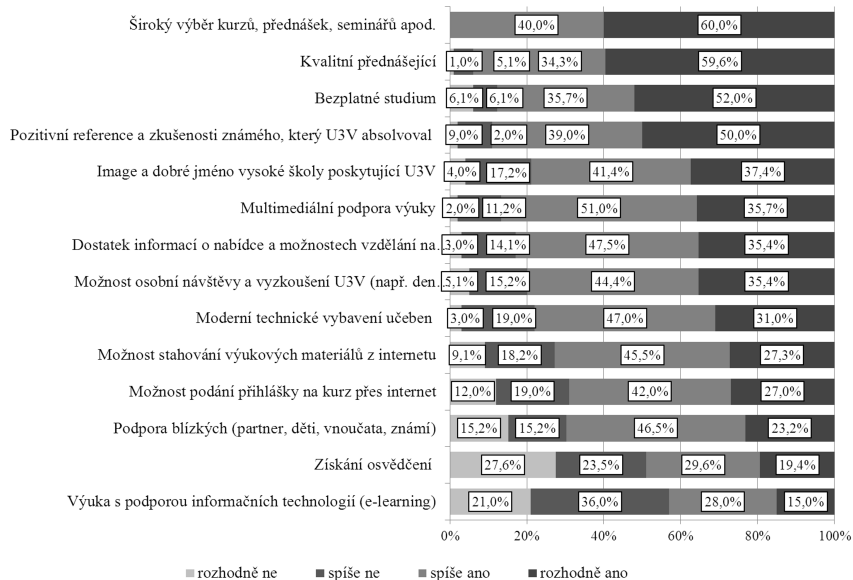
Měl/a byste případně zájem o vzdělávání na U3V?

Odpovědi (Odpovědi byly kategorizovány.)		Ano		Ne		Neví/neodpověděli		Celkem	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Pohlaví	Muž	22	13,1	112	66,7	34	20,2	168	100,0
	Žena	68	28,1	132	54,5	42	17,4	242	100,0
Věk	Do 64 let	54	30,2	91	50,8	34	19,0	179	100,0
	65–70 let	30	19,1	95	60,5	32	20,4	157	100,0
	71 let a více	4	5,9	55	80,9	9	13,2	68	100,0
Vzdělání	Bez/s ZŠ, bez maturity	10	6,2	133	82,1	19	11,7	162	100,0
	SŠ s maturitou	44	29,7	68	45,9	36	24,3	148	100,0
	Vysokoškolské	35	37,6	39	41,9	19	20,4	93	100,0
Počítačová gramotnost	Nízká	43	15,0	198	69,0	46	16,0	287	100,0
	Střední	37	36,3	39	38,2	26	25,5	102	100,0
	Vysoká	10	66,7	3	20,0	2	13,3	15	100,0
Ekon. aktivita	Pracující	37	38,5	38	39,6	21	21,9	96	100,0
	Nepracující	53	17,0	203	65,3	55	17,7	311	100,0
Vzdálenost bydliště od Brna	Brno	59	25,5	128	55,4	44	19,0	231	100,0
	Do 20 km	20	30,8	30	46,2	15	23,1	65	100,0
	21 až 40 km	3	8,8	28	82,4	3	8,8	34	100,0
	41 a více km	6	8,1	54	73,0	14	18,9	74	100,0

Závěr

Podle demografických prognóz budou senioři velmi brzy tvořit ve vyspělých státech výraznou část populace. Do budoucna bude z mnoha důvodů rozhodně účelné věnovat pozornost tomu, do jaké míry kvalitně a aktivně tráví tato skupina svůj čas. Jednou z nabízených možností je právě vzdělávání, na něž se v současné době zaměřuje mnoho institucí – domovy seniorů, místní kluby spolky seniorů, neziskové organizace nebo jiné formy sdružení či spolků, střední školy, vysoké školy a další. Náš průzkum se zabýval tím, jak se k tomuto fenoménu staví starší občané v Jihomoravském kraji a jaký zájem mají konkrétně o univerzity třetího věku.

Z výsledků našeho šetření vyplynulo, že více než tři pětiny respondentů (senioři z Jihomoravského kraje) se domnívají, že vzdělávání je pro ně užitečné. Pouze třetina dotázaných vzdělávání za užitečné nepokládá. Výrazně

Pozn.: Na otázku odpovědělo 23,9 % respondentů. Na jednotlivé položky odpovědělo průměrně 99 % ze 100 osob.

Obrázek 5. Co by vás motivovalo k tomu, abyste se začal/a vzdělávat na U3V?

pozitivnější postoj k dalšímu vzdělávání pak projevili tzv. mladší důchodci (do 64 let), ženy, lidé s vyšším stupněm vzdělání a vyšším stupněm počítačové gramotnosti. Častěji se jednalo o seniory z Brna a blízkého okolí (do 20 km), kteří jsou celkově aktivnější. Dvě pětiny z nich ještě pracují, a proto může být jejich aktivita v dalším vzdělávání do jisté míry spojena s jejich zaměstnáním apod.

Nadpoloviční většina respondentů zároveň uvedla, že se v minulosti (při zaměstnání) účastnila některé z forem dalšího vzdělávání. Po odchodu do starobního důchodu se nějakým způsobem dále vzdělávala zhruba jen pětina respondentů, zbylé čtyři pětiny nikoliv. Pouze čtvrtina dotázaných seniorů uvedla, že možnost dalšího vzdělávání v důchodovém věku zvažuje. Podle výše popsaných sociálně demografických znaků tento pozitivní postoj zastávala stejná skupina osob, tj. ti respondenti, kteří považovali další vzdělávání za užitečné. I složení skupin účastníků U3V na Masarykově univerzitě opakovaně potvrzuje, že o něj projevují zájem více ženy než muži a to zejména z těch povolání, která vyžadovala celoživotní vzdělávání, např. učitelé základních

Tabulka 12

V jakém oboru nebo oborech byste si chtěl/a rozšířit své znalosti a dovednosti v rámci vzdělávání na U3V?

Odpovědi (<i>Odpovědi na otevřenou otázku byly kategorizovány.</i>)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Humanitní obory – historie, sociologie, film, psychologie, umění, aj.	38	38,0
Medicína a zdraví	13	13,0
Všeobecné zaměření	10	10,0
Přírodní vědy	9	9,0
Počítačové kurzy	7	7,0
Jazykové kurzy	3	3,0
Ekonomie	3	3,0
Architektura	2	2,0
Jiné obory	15	15,0
Celkem	100	100,0

Pozn.: Na otázku odpovídalo pouze 23,9 % respondentů.

a středních škol, lékaři, pracovníci ve veřejné správě. Průměrný věk účastníků se dlouhodobě pohybuje mezi 62–65 lety (srov. Výroční zpráva, 2013).

Jako zdroj informací o možnostech dalšího vzdělávání slouží seniorům podle našich zjištění na prvním místě internet. Ve více než polovině případů respondenti uvedli, že mají přístup k počítači s internetem. Na pomyslném druhém a třetím místě se umístily v hodnocení respondentů, kteří vyjádřili k dalšímu vzdělávání kladný postoj, propagační materiály, noviny, časopisy nebo informace od přátel či známých. Nejméně by je pak očekávali v televizi nebo rozhlase.

Nejčastějšími argumenty těch, kteří měli ke vzdělávání v seniorském věku negativní postoj, byly neuplatnitelnost a nevyužitelnost získaných vědomostí a dovedností na trhu práce. Respondenti, kteří ani nezvažovali účast na vzdělávacích aktivitách, pak jako bariéry deklarovali problémy s dojížděním, finanční náročnost, nedostatek času na domácnost a volnočasové aktivity, hlídání vnoučat apod. V neposlední řadě uváděli též zdravotní stav a významným se jeví nedostatek elánu, motivace a zájmu.

Více než dvě třetiny respondentů se již někdy setkaly s pojmem *Univerzita třetího věku*. Téměř desetina dotázaných uvedla, že U3V navštěvuje nebo v minulosti navštěvovala. Případný zájem o vzdělávání na U3V by měla více než pětina dotázaných, necelé tři pětiny respondentů uvedly, že by

zájem o vzdělávání tohoto typu neměly. Za nejvýznamnější motivační faktory pro tento typ vzdělávání považovali respondenti širokou nabídku vzdělávacích aktivit, kvalitu a odbornost přednášejících, možnost bezplatné účasti v kurzech anebo pozitivní reference a zkušenosti někoho známého. Naopak elektronická podpora vzdělávání seniory z velké části odrazuje a nejde jim ani o zisk osvědčení. Mezi respondenty převažoval zájem o humanitní obory, témata zaměřená na lékařství a zdravý životní styl, v menší míře o technické vědy.

Naše zjištění se v některých ohledech shodují i se závěry průzkumů zmiňovanými v úvodní části příspěvku, a proto se domníváme, že i když bylo šetření provedeno na podzim roku 2010, zůstávají jeho výsledky pro druhou dekádu 21. století platné. Uvedená zjištění nás v mnohém pozitivně inspirovala při optimalizaci procesů přípravy a organizaci vzdělávacích aktivit, jakož i při výběru efektivních informačních kanálů zprostředkávajících seniorům nabídku dalšího vzdělávání na Masarykově univerzitě.

Literatura

- ADAMEC, P., KRYŠTOF, D. (Eds.). 2011. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace Univerzit třetího věku České republiky. 135 s. ISBN 978-80-210-5640-4.
- ADAMEC, P., KRYŠTOF, D. (Eds.). 2012. *Universities of the Third Age at Czech Universities*. Brno: Asociace Univerzit třetího věku České republiky. 43 s. ISBN 978-80-214-4627-4.
- BOČKOVÁ, V. 2000. *Celoživotní vzdělávání – výzva nebo povinnost?* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. 29 s. ISBN 80-244-0155-X.
- ČORNANIČOVÁ, R. 1998. *Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského. 156 s. ISBN 80-223-1206-1.
- Dlouhodobý vývoj Jihomoravského kraje v letech 1993–2013* [online]. c2013, poslední revize neuvedena. Dostupné z: http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/1_cast_uzemi_makroekonomicke_ukazatele_zivotni_prostredi_obyvatelestvo
- DVOŘÁČKOVÁ, D. 2012. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada. 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.
- European Centre for Social Welfare Policy and Research* [online]. c2014, poslední revize 25. 11. 2014 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://www.euro.centre.org>
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HAŠKOVCOVÁ, H. 2010. *Fenomén stáří*. 2. vyd. Praha: Havlíček Brain Team. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HOLCZEROVÁ, V., DVOŘÁČKOVÁ, D. 2013. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada. 96 s. ISBN 978-80-247-4697-5.

- LIVEČKA, E. 1979. *Úvod do gerontopedagogiky: jen pro uživatele v odvětví školství*. Praha: Ústav školských informací při ministerstvu školství ČSR. 233 s.
- MÜHLPACHR, P. 2009. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 203 s. ISBN 978-80-210-5029-7.
- Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017: podkladová studie* [online]. c2012, poslední revize 6. 2. 2013 [cit. 25. 9. 2014]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/III_vlada_Akcni_plan_staruti_.pdf
- PALÁN, Z., LANGER, T. 2008. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.
- PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R. 2004. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého. 92 s. ISBN 80-244-0879-1.
- Plán aktivního stárnutí ve městě Brně: souhrnná zpráva* [online]. c2012, 25. 4. 2013 [cit. 25. 9. 2014]. Dostupné z: http://www.brno.cz/fileadmin/user_upload/sprava_mesta/magistrat_mesta_brna/KSM/Brozura_-_Plan_aktivniho_starnuti_ve_meste_Brne.pdf
- RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. 2008. *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita. 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.
- Stárnutí je v České republice mírně nad evropským průměrem* [online]. c2013, poslední revize 21. 3. 2013 [cit. 25. 9. 2014]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/kvalita-starnuti-je-v-ceske-republice-mirne-nad-evropskym-prumerem_7611_114_1.html (pozn. redakce: odkaz byl v době přípravy časopisu nefunkční)
- ŠERÁK, M. 2009. *Zájemové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál. 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.
- ŠÍPR, K. 2010. Jak vznikala Univerzita třetího věku Masarykovy univerzity. In *Univerzita třetího věku 1990–2010: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. Brno: Masarykova univerzita, s. 14–17. ISBN 978-80-210-5156-0.
- ŠPATENKOVÁ, N. 2013. *Gerontagogika: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 83 s. ISBN 978-80-244-3653-1.
- VAĎUROVÁ, H. 2005. Měření a klasifikace faktorů ovlivňujících kvalitu života seniorů, nevyčísitelně nemocných a umírajících. In MÜHLPACHR, P. *Schola gerontologica*. Brno: Masarykova univerzita, s. 25–35. ISBN 80-210-3838-1.
- VAVŘÍN, P. 2010. Trochu historie o seniorském vzdělávání v České republice i v Evropě. In *Univerzita třetího věku 1990–2010: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. Brno: Masarykova univerzita, s. 8–11. ISBN 978-80-210-5156-0.
- Velký sociologický slovník, 2, P–Ž*. Praha: Karolinum, 1996, s. 749–1627. ISBN 80-7184-310-5.
- Výroční zpráva Univerzity třetího věku 2013*. Brno: Masarykova univerzita. (nepublikováno)
- Základní výsledky Projekce 2013* [online]. c2013, poslední revize 26. 11. 2014 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061F5/\\$File/40201301.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061F5/$File/40201301.pdf)

Autoři

Mgr. Petr Adamec, Ph.D. Masarykova univerzita, Rektorát, Komenského nám. 2, 602 00 Brno, e-mail: adamec@rect.muni.cz

Mgr. Marián Svoboda, AUGUR Consulting, s. r. o., Vinařská 5/A1, 603 00 Brno, e-mail: svoboda@augur-consulting.cz